
PROTECTION OF THE RIGHT OF HEALTH IN UNIVERSAL INTERNATIONAL ACTS

Momchil Mavrov

Medical University - Plovdiv, Bulgaria, msmavrov@abv.bg

Abstract: In the historical development of the international legal system for the protection of fundamental human rights, the recognition and normative attachment of the right to health, as well as the related rights, takes place at a relatively late stage. Healthcare rights have not been proclaimed in the earliest universal and regional sources of human rights, such as the American Bill of Rights of 1791, the English Magna Charter of 1251, and the Rights Bill of 1689. This is largely due to the legal nature and functions of health rights. First of all, these rights belong to the "second generation" fundamental human rights, which encompasses the rights in the economic, social and cultural spheres. They are defined in international legal doctrine as "empowered rights" or so-called. "social fundamental rights". The main purpose of second-generation rights is to provide every citizen a share of the state's wealth, and their main function is derived from the idea of citizens' "empathy" in state achievements. Social rights can not be effectively exercised by legal entities if they do not receive State assistance. Given these features, the first steps of the international community for the legal regulation of this group of rights, including health care, began only at the end of the 19th and early 20th centuries.

During this period the foundations of the normative attachment of citizens' social rights were laid, but only at the end of the Second World War there was a more serious development of the codification process. The international community is focusing its efforts on elaboration and adoption of universal sources of the right to health and other health rights, the main ones are the Universal Declaration of Human Rights; The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights; The Constitution of the World Health Organization and the acts adopted by it, other legal instruments established within the framework of the United Nations.

The regulation of health and health related rights in universal international instruments contributes both to the improvement of their legal regulation and to a higher level of protection of the legal sphere of citizens. The protection of these rights is reflected in many universal treaties, conventions and other acts, and the international community has created specialized institutions and mechanisms to ensure respect for international and national health law.

Keywords: right to health, international protection of human rights, universal international acts, United Nations Organisation

ЗАКРИЛА НА ПРАВОТО НА ЗДРАВЕ В УНИВЕРСАЛНИТЕ МЕЖДУНАРОДНИ АКТОВЕ

Момчил Мавров

Медицински университет - Пловдив, и-мейл: msmavrov@abv.bg

Абстракт: В историческото развитие на международноправната система за закрила на основните права на човека признанието и нормативното закрепване на правото на здраве, както и свързаните с него права, се осъществява на сравнително късен етап. Правата от сферата на здравеопазването не са били прогласени в най-ранните универсални и регионални източници за правата на човека, като например в американския Бил на правата от 1791 г., в английските Магна Харта от 1251 г. и Била за правата от 1689 г. Това обстоятелство в голяма степен е обусловено от правната същност и функциите на здравните права. На първо място, тези права принадлежат към "второто поколение" основни права на човека, което обхваща правата в икономическата, социалната и културната област. Те са определяни в международноправната доктрина като "съпричастни права" или т.нар. „социални основни права". Основната цел на правата от второто поколение е да обезпечат на всеки гражданин дял от постигнатите от държавата блага, а главната им функция се извежда от идеята за "съпричастността" на гражданите в постиженията на държавата. Социалните права не могат да бъдат реално и ефективно упражнявани от правните субекти, ако те не получат съдействие от страна на държавата. Предвид посочените особености първите постъпки на международната общност за юридическата регламентация на тази група права към която спадат и здравните, започва едва в края на XIX и началото на XX век.

През този период са поставени основите на нормативното закрепване на социалните права на гражданите, но едва от края на Втората световна война се наблюдава по-сериозно развитие на процеса по кодификация. Международната общност насочва усилията си към изработване и приемане на

универсални източници на правото на здраве и останалите здравни права, основните сред които са Всеобщата декларация за правата на човека; Международният пакт за икономически, социални и културни права; Конституцията на Световната здравна организация и приетите от нея актове, други правни инструменти, създадени в рамките на Организацията на обединените нации.

Регламентирането на правото на здраве и на свързаните с него здравни права в универсалните международни актове допринася както за усъвършенстването на тяхната юридическа регламентация, така и за по-високото ниво на закрила на правната сфера на гражданите. Защитата на тези права е обективизирана в множество универсални договори, конвенции и други актове, като международната общност е създавала специализирани органи институции и механизми, които да следят за спазването на правото на здраве на международно и национално равнище.

Ключови думи: право на здраве, международна закрила на правата на човека, универсални международни актове, Организация на обединените нации

I. УВОД

Правата на човека са правата, които са присъщи на всички човешки същества, те са изразени в договори и други правни източници на национално, регионално и международно равнище¹⁸². В международноправната система за закрила на основните човешки права изключително важно значение имат универсалните инструменти, приети от Организацията на обединените нации. Едни от най-важните от тях са включени в Международна харта за правата на човека на ООН, която обхваща Всеобщата декларация за правата на човека от 1948 г. и двата пакта за правата на човека: Международният пакт за граждански и политическите права¹⁸³ и двата протокола¹⁸⁴ към него и Международният пакт за икономически, социални и културни права.¹⁸⁵ В два от тези универсални източника изрично е прогласено основното социално право на всеки човек, а именно: правото на здраве. Този факт е израз на повишената загриженост на международната общност за здравословния статус на населението и необходимостта от предприемане на по-активни действия за осигуряване на най-високия постижим стандарт на физически и психическо здраве на всички лица.

II. ВСЕОБЩА ДЕКЛАРАЦИЯ ЗА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА НА ОРГАНИЗАЦИЯТА НА ОБЕДИНЕНИТЕ НАЦИИ

Първият сравнително изчерпателен универсален акт за основните права на човека е Всеобщата декларация за правата на човека, приета и провъзгласена с резолюция 217A /III/ на Общото събрание на ООН от 10 декември 1948г.¹⁸⁶ Създаването на Декларацията е израз на стремежа на международната общност да укрепи закрилата на основните човешки права и да насърчи тяхното развитие. Още в Преамбюла на Декларацията е посочено, че тя има за цел да осигури „обща мярка“ за правата на човека и основните свободи и да служи като стандарт към постигането на който трябва да се стремят всички народи и държави. Макар и първоначално Декларацията да не създава юридически задължения за държавите-членки на ООН, тя има фундаментално значение за развитието на основните права на човека и усъвършенстването на последващата им юридическа регламентация.

Декларацията регламентира широк списък граждански, политически, икономически, социални и културни права на лицата. В член 25, ал.1 от Декларацията е закрепено и правото на жизнено равнище на всеки човек, в съдържанието на което са обхванати и две права от сферата на здравеопазването, а именно: правото на здраве и правото на достъп до медицинско обслужване на гражданите. Разпоредбата

¹⁸² UNCTAD/NGLS/2008/2, “ *The United Nations Human Rights System: How To Make It Work For You*”, United Nations Non-Governmental Liaison Service (NGLS), August 2008, p.3 , https://www.un-nxls.org/IMG/pdf/Final_logo.pdf

¹⁸³ UN General Assembly, *International Covenant on Civil and Political Rights*, 16 December 1966, United Nations, Treaty Series, vol. 999, p. 171, available at: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3aa0.html> [accessed 1 May 2018]

¹⁸⁴ UN General Assembly, *Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights*, 19 December 1966, United Nations, Treaty Series, vol. 999, p. 171, available at: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3bf0.html> [accessed 1 May 2018] UN General Assembly, *Second Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights, Aiming at the Abolition of the Death Penalty*, 15 December 1989, A/RES/44/128, available at: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3a70.html> [accessed 1 May 2018]

¹⁸⁵ Steinerte. E., Wallace, R. “*United Nations protection of human rights*”, Central Printing Service, University of London, 2009, p.9

¹⁸⁶ UN General Assembly, *Universal Declaration of Human Rights*, 10 December 1948, 217 A (III), available at: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3712c.html> [accessed 1 May 2018]

гласи: “Всеки човек има право на жизнено равнище, включително прехрана, облекло, жилище, медицинско обслужване и необходимите социални грижи, което е необходимо за поддържане на неговото и на семейството му здраве и благосъстояние. Той има право на осигуряване в случай на безработица, болест, което е необходимо за поддържане на неговото и на семейството му здраве и благосъстояние. Той има право на осигуряване в случай на безработица, болест, инвалидност, овдовяване, старост или други случаи на лишаване от средства за съществуване по независещи от него причини.”

Независимо, че тези здравните права не са регламентирани в отделни разпоредби като самостоятелни права, а като част от правото на жизнен стандарт на лицата, фактът, че са прогласени в този фундаментален международен акт е признание за тяхната изключителна значимост за пълноценното съществуване на всеки човек.

Всеобщата декларация за правата на човека е използвана впоследствие като основа за изработването на други два международни акта за правата на човека в системата на ООН. Това са Международният пакт за гражданските и политическите права и Международният пакт за икономически, социални и културни права, които имат задължителен характер за държавите членки на ООН.

III. МЕЖДУНАРОДЕН ПАКТ ЗА ИКОНОМИЧЕСКИ, СОЦИАЛНИ И КУЛТУРНИ ПРАВА И ОБЩИЯ КОМЕНТАР № 14 НА КОМИТЕТА ПО ИКОНОМИЧЕСКИ, СОЦИАЛНИ И КУЛТУРНИ ПРАВА КЪМ ООН

Най-значимият универсален договор за закрила на икономическите, социалните и културните права на гражданите е Международният пакт за икономически, социални и културни права (МПИСКП)¹⁸⁷. Той е приет през 1966г. от Общото събрание на ООН и е част от Международната харта за правата на човека на ООН. С приемането на двата пакта (вторият е МПГПП) международната общност има за цел да изгради “обособена международна система, целяща да гарантира спазването на задълженията по актовете”¹⁸⁸.

Правото на здраве е изрично закрепено в.12.1 от Международния пакт за икономически, социални и културни права, който гласи “Държавите страни по този пакт, признават правото на всяко лице да постигне възможно най-добро състояние на физическо и душевно здраве.” Нормативното съдържание на тази разпоредба е подробно анализирано в Общия коментар № 14 на Комитета по икономически, социални и културни права към ООН (CESCR)¹⁸⁹. Това обширно и авторитетно тълкуване на нормата допринася съществено за изясняването на същността на правото на здраве и правилното му прилагане от правните субекти. В Общия коментар е посочено, че здравето е основно човешко право, което е абсолютно необходимо за упражняването на другите основни права. Всяко човешко същество има право да се наслаждава на най-високия достижим стандарт на здраве, благоприятстващ живот в достойнство. Коментарът съдържа тълкуване и на термина “най-висок постижим стандарт на здраве”, който включва както биологичното състояние на индивида, така и социално-икономическите предпоставки и наличните ресурси на държавата.

Като обобщение на изложеното становище в коментара може да се посочи, че според международната общност правото на здраве следва да се разбира по-скоро като равен достъп на здравеопазване, а не като възможност за осигуряване на равно, т.е на еднакво здравословно състояние на всеки индивид. Също така правото на здраве обхваща широк спектър от социално-икономически фактори, които насърчават условията, при които хората могат да водят здравословен живот и се простира до основните определящи фактори за здравето, каквито са например: чистата питейна вода, чистата и безопасна за консумиране храна, минимално необходимото за всеки човек хранене и подслон, здравословна работна и околна среда, здравна информация и обучение и др. Правата включени в съдържанието на правото на здраве обхващат и „правото на система за здравна защита, която предоставя равни възможности на хората да се радват на най-високото постижимо ниво на здравеопазване”¹⁹⁰. Не на последно място, правото на здраве включва задължението за осигуряване

¹⁸⁷ UN General Assembly, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, 16 December 1966, United Nations, Treaty Series, vol. 993, p. 3, available at: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b36c0.html> [accessed 1 May 2018]

¹⁸⁸ Бургентал, Т. и Станимир Александров, „Международно право по правата на човека”, ЦИД, София, 1997 г.

¹⁸⁹ CESCR *General Comment No. 14: The Right to the Highest Attainable Standard of Health (Art. 12 of the Covenant)*, Adopted at the Twenty-second Session of the Committee on Economic, Social and Cultural Rights on 11 August 2000 (Contained in Document E/C.12/2000/4)

¹⁹⁰ Paragraph 8 of *General Comment No. 14: The Right to the Highest Attainable Standard of Health*

на достъпни, приемливи и качествени услуги, а част от достъпността е правото на гражданите да търсят и получават здравна информация, както и правото да им бъде гарантирана поверителността на личните им здравни данни.

Международният пакт за икономически, социални и културни права създава задължения за държавите членки за осигуряване на по-ефективна закрила на анализираното право. Във връзка с тези задължения следва да се има предвид, че член 12.2 от Пакта изброява *“иллюстративни, неизчерпателни примери за задължения на държавите-членки”*. Такива са например:

- задължението на държавите-страни по МПИСКП да осигурят пълната реализация на правата, признати в него с всички подходящи средства: икономически и технически средства, приемане на законодателни мерки и други подходящи средства;
- държавите трябва да гарантират, че закриляните от Пакта права ще се упражняват без да се допуска дискриминация на основата на какъвто и да е признак;
- всички държави трябва да предприемат конкретни мерки, за да постигнат реализация на правото на здраве. Такива са например мерките за намаляване на детската смъртност и броя на мъртвородените деца; осигуряване на условия за здравословно развитие на децата; превенция, лечение и контрол на епидемиите, както и на всички други заболявания; създаване на условия, които да осигурят медицински услуги на хората, в случай на заболяване и др.;
- държавите следва да осигурят закрила на правото на информация и здравно обучение като част от правото на здраве.

IV. КОНСТИТУЦИЯТА НА СВЕТОВНАТА ЗДРАВНА ОРГАНИЗАЦИЯ

Световната здравна организация е една от 16-те специализирани агенции на Организацията на обединените нации¹⁹¹. Международната общност възложи на тази агенция *“постигането от всички народи на възможно най-високо ниво на здраве”*¹⁹², като за изпълнението на тази обществено значима задача ѝ предостави

редица важни правомощия. Такива задължения са например: да действа като ръководител и координиращ орган по международната дейност в здравната сфера; да установява и поддържа ефективно сътрудничество с ООН, специализираните агенции, правителствените здравни администрации, професионалните групи и други организации; да оказва съдействие на правителствата при поискване за укрепването на здравните служби; да насърчава сътрудничеството между научните и професионалните групи, които допринасят за развитието на здравето; да насърчава и провежда научни изследвания в областта на здравеопазването; да формулира здравни стратегии и политика; да предоставя техническа помощ на страните и наблюдение и оценка на тенденциите в здравеопазването¹⁹³.

Предвид основното предназначение на Световната здравна организация не е учудващо, че в Конституцията¹⁹⁴ ѝ е изрично прогласено правото на здраве на всеки човек. Пак в нея е прогласено, че *“здравето е състояние на пълно физическо, психическо и социално благополучие, а не просто липса на болест или недъг”*, както и че *“ползването на най-високия достижим стандарт на здраве е едно от основните права на всяко човешко същество без разлика на раса, религия, политически убеждения, икономическо или социално положение”*.

Изричното нормативно закрепване на правото на здраве в Конституцията на една от най-важните агенции на ООН отразява решимостта на международната общност да гарантира на всеки човек най-значимото му социално право и да допринесе за неговото прогресивно развитие.

VI. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Както се установява от представения доклад международната общност, и по-специално Организацията на обединените нации, е предприела множество мерки за насърчаване развитието и усъвършенстването на основните права и свободи на човека, включително на правото на здраве и свързаните с него права. Една част от тези мерки са насочени към изработването и приемането на универсални международни актове, които да осигурят по-високо ниво на закрила на тези права и да гарантират на всеки човек, че ще му бъдат осигурени условия за пълноценно упражняване на

¹⁹¹ Beigbeder, Yves, “World Health Organization (WHO)”, Max Planck Encyclopedia of Public International Law, July 2013

¹⁹² Article 1 of *Constitution of the World Health Organization*

¹⁹³ Article 2 of *Constitution of the World Health Organization*

¹⁹⁴ *Preamble to the Constitution of the World Health Organization*, as adopted by the International Health Conference, New York, 19-22 June, 1946; signed on 22 July 1946 by the representatives of 61 States (Official Records of the World Health Organization, no. 2, p. 100) and entered into force on 7 April 1948.

субективното му право на “най-висок достижим стандарт на здраве”. Тези универсални актове служат като основа при изработването на регионалните инструменти за защита на човешките права и по този начин се осигурява една всеобхватна и ефективна система в областта на правата на човека.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] UNCTAD/NGLS/2008/2, “ *The United Nations Human Rights System: How To Make It Work For You*”, United Nations Non-Governmental Liaison Service (NGLS), August 2008, p.3 , https://www.un-negls.org/IMG/pdf/Final_logo.pdf ;
- [2] UN General Assembly, *International Covenant on Civil and Political Rights*, 16 December 1966, United Nations, Treaty Series, vol. 999, p. 171, available at: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3aa0.html> ,[accessed 1 May 2018];
- [3] UN General Assembly, *Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights*, 19 December 1966, United Nations, Treaty Series, vol. 999, p. 171, available at: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3bf0.html> , [accessed 1 May 2018];
- [4] UN General Assembly, *Second Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights, Aiming at the Abolition of the Death Penalty*, 15 December 1989, A/RES/44/128, available at: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3a70.html> , [accessed 1 May 2018];
- [5] Steinerte. E., Wallace, R. “*United Nations protection of human rights*” , Central Printing Service, University of London, 2009, p.9;
- [6] UN General Assembly, *Universal Declaration of Human Rights*, 10 December 1948, 217 A (III), available at: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3712c.html> , [accessed 1 May 2018] ;
- [7] UN General Assembly, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, 16 December 1966, United Nations, Treaty Series, vol. 993, p. 3, available at: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b36c0.html> , [accessed 1 May 2018];
- [8] Бургентал, Т. и Станимир Александров, „*Международно право по правата на човека*”, ЦИД, София, 1997 г.;
- [9] *CESCR General Comment No. 14: The Right to the Highest Attainable Standard of Health (Art. 12 of the Covenant)*, Adopted at the Twenty-second Session of the Committee on Economic, Social and Cultural Rights on 11 August 2000 (Contained in Document E/C.12/2000/4);
- [10] Beigbeder, Yves, “*World Health Organization (WHO)*”, Max Planck Encyclopedia of Public International Law, July 2013 ;
- [11] *Preamble to the Constitution of the World Health Organization*, as adopted by the International Health Conference, New York, 19-22 June, 1946; signed on 22 July 1946 by the representatives of 61 States (Official Records of the World Health Organization, no. 2, p. 100) and entered into force on 7 April 1948.